

Marinarkeologisk konferens kring Östersjön

Nio Östersjöländer planerar framtida samarbete

Under fyra dagar i slutet av juli samlades ett femtiotal deltagare på en marinarkeologisk konferens i Nynäshamn. Här fanns representanter från alla länder runt Östersjön: Danmark, Sverige, Finland (och Åland), Estland, Lettland, Litauen, Ryssland, Polen och Tyskland. Konferensens officiella namn var *The First International Marine Archaeological Conference of the Baltic Sea*. Målsättningen var att diskutera marinarkeologi i och kring Östersjön samt att initiera ett samarbete mellan berörda länder.

AV KARIN VIRGIN

Förutsättningarna för att bedriva marinarkeologi är mycket olika i de länder som finns kring Östersjöns kuster. I flera länder har de militära förhållandena ända fram till helt nyligen omöjliggjort dykning vid kusterna. I flera av dessa länder har istället intressanta undersökningar genomförts i insjöar, åar och andra vattendrag. För de flesta öststatsländer saknas dock fortfarande bl a teknisk utrustning och utbildning på alla nivåer. Därför finns det ett stort intresse hos flera av de östeuropeiska länderna att ingå samarbeten med bl a Sverige, Danmark och Finland. Konferensen i Nynäshamn blev startskottet för samarbeten inom det marinarkeologiska området mellan länderna kring Östersjön.

Under konferensens två första dagar presenterades totalt närmare 20 föredrag av en eller flera representanter från de medverkande länderna.

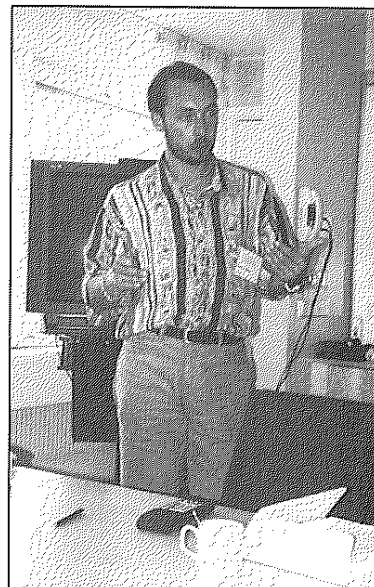
Vrakdykning kräver tillstånd

Markus Lindholm från Ålands Landskapsstyrelse berättade om hur man på Åland genom en sträng lagstiftning har kommit tillrätta med den kommersiella dykturismen som i allt större omfattning skadar vrak och vrakplatser. På Åland råder ett generellt vrakdykningsförbud men dispens från detta förbud kan lämnas både till privatpersoner och till dykfirmor som guidar beta-

lande gästdykare. Den åländska modellen syftar inte till dykförbud, men eftersom dykning måste föregås av en ansökan om dispens, reduceras sannolikt antalet dykare och möjligheten finns att neka personer som förekommit i "mindre seriösa sammanhang" dyktillstånd.

Litauen är ett av de länder där marinarkeologi ännu är i sin linda. Under Sovjet-tiden var vrakdykning av militära skäl förbjuden utmed kusterna. Förra året startade ett dykcenter där marinarkeologer är inblandade och leder utbildning i marinarkeologi och dykutflykter till kända vrak.

Flera av länderna på den östra och södra sidan av Östersjön tampas med stora juridiska och administrativa problem kring skyddet av marina lämningar. Iwona Pomian från Sjöfartsmuseet i Gdansk beskrev den situation som råder i Polen just nu och det var inte svårt att ana att det finns stora oklarheter kring vilka myndigheter och museer i Polen som har rätt att besluta i olika frågor. Kulturminneslagen skrevs 1965, långt innan sportdykning utövades i någon större omfattning. Idag finns det över 8000 sportdykare i Polen.

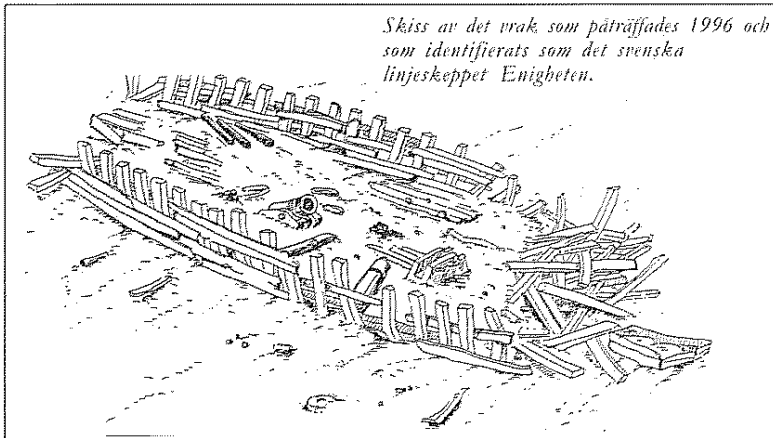


Övan. Dimitri Schiller som förestår dykskolan Akvaselfs i Lettland talade om förutsättningarna för marinarkeologisk dykturism i Lettland. Nedan. Konferensdeltagare studerar konferensens bokbord. Foto: Staffan von Arbin/Tidningen Dyk!



Vrak från Viborgska gatloppet

Petr Sorokin från Institute of History of Material Culture i St Petersburg ägnade en del av sitt föredrag åt undersökningarna av vraken som förläste vid det Viborgska gatloppet 21-23 juni 1790. Under striderna förlorade Sverige flera större och mindre skepp, bl a linjeskeppen *Enigheten*, *Hedvig Elisabeth Charlotta* och *Lovisa Ulrica*, fregatterna *Zemira* och *Uppland* samt briggen *Dragun* och flera

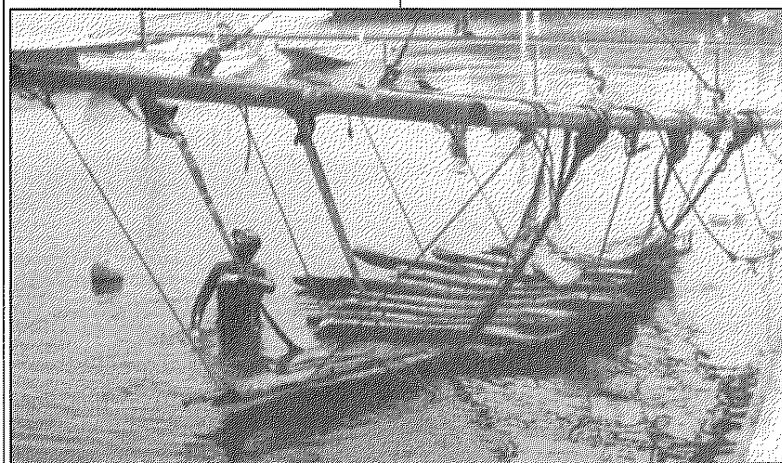


Skiss av det vrak som påträffades 1996 och som identifierats som det svenska linjeskeppet *Enigheten*.

mindre lastfartyg. Sedan 1983 har flera marinarkeologiska undersökningar genomförts i området. Inledningsvis avsöktes den inre hamnen vid Viborg men sedan har även sice scan sonarsökningar genomförts på ett tiotal platser på öppet vatten. 1994 genomfördes en sonarsökning tillsammans med den svenska expeditionen *Aurora*. Man lyckades då lokalisera och genomföra en mindre undersökning av ett stort segelfartyg på 18-29 meters djup som identifierats som linjeskeppet *Hedvig Elisabeth Charlotta*. Under 1994-1996 genomförde ryssarna undersökningar på flera platser i och utanför Dalnajakviken, där de historiska källorna berättar om svenska förlisningar. Flera större segelfartyg påträffades och två av dem har identifierats som linjeskeppen *Enigheten* och *Lovisa Ulrica*. I vraken påträffades en hel del daterbara fynd, bl a kanoner.

Koggen i Pärnu

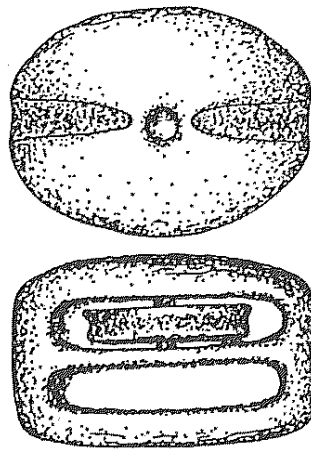
Från Central Board of Antiquities i Estland kom Tõnu Sepp och berättade om fyndet av en kogg i



som avslöjar mer om båtens konstruktion, som t ex rigg eller köl. Dendrokronologiska analyser tyder på att båten byggts av virke som fällt under övergången mellan 1200- och 1300-talet. Vraket bärgades och har nu konserverats med polyetylenglykol.

Under den andra konferensdagen höll även flera svenska deltagare föredrag. Peter Norman från Riksantikvarieämbetet talade om kulturmiljövärd och skydd av marina lämningar. Christer Westerdahl gav några exempel på tillämpbara inventeringsmetoder han använt i arbetet med Norrlandsleden. Henrik Breide presenterade delar av sin forskning kring den medeltida segelled som beskrivs i Kung Valdemars Jordebok. Rune Edberg visade diabilbilder och berättade om vedermödorna kring resan med *Aifur* på de ryska floderna. Johan Rönnby gav exempel på exploateringsarkeologi på Södertörn och Marcus Lindström berättade om vad som döljer sig under ytan i Stockholms inre vatten, med utgångspunkt från några marinarkeologiska undersökningar som genomförts nyligen, bl a vid Skeppsholmsbron.

Nedan. Block som påträffats i det vrak som identifierats som *Hedvig Elisabeth Charlotta*. Skala 1:10.



staden Pärnu för sju år sedan. Vraket påträffades på 1,5 meters djup i samband med utbyggnaden av en båtklubb i Pärnu-floden som rinner genom staden. Vraket bestod av en bottenkonstruktion som var 7,9 meter lång och 3,75 meter bred. Det som återstod på ursprunglig plats var endast nio spant och sex bordläggningsplankor. Dessutom låg ett större antal spant och bordläggningsplankor lösa men tyvärr påträffades inga skeppsdetaljer

Fortsatt samarbete kring Östersjön

Under de två sista konferensdagarna samlades deltagarna i fem grupper och diskuterade var sitt marinarkeologiska tema med problem och frågeställningar kring ett framtida samarbete mellan länderna kring Östersjön. Sista dagen presenterade grupperna en sammanfattning av diskussionerna och dessutom flera konkreta förslag till samarbetsområden.

Konferensens deltagare enades om att *International Marine Archaeological Conference of the Baltic Sea* skall arrangeras vartannat år. Nästa konferens äger rum sommaren 1999 och representanterna från Tyskland och Lettland erbjöd sig båda att vara arrangörer. Samarbetet kring Östersjön fortsätter och när nästa konferens genomförs, kanske i Rostock eller i Riga, har förhoppningsvis flera samarbetsprojekt inom marinarkeologi kring Östersjön redan inletts.

Koggen som påträffades i Pärnu 1990 bärgades och har nu konserverats med polyetylenglykol. Foto: Tõnu Sepp.